

Pardals al cap

STANISŁAW ŁUBIEŃSKI

Traducció de Xavier Farré

La
fascinació
humana
pels ocells

Pardals al cap

La fascinació humana pels ocells

• Col·lecció La Mandràgora – 14 •

Pardals al cap

La fascinació humana pels ocells

Stanisław Łubieński

TRADUCCIÓ DEL POLONÈS:

Xavier Farré Vidal

□■ Cossetània

Títol original: *Dwanaście srok za ogon*
Publicat per primera vegada el 2016

© Stanisław Łubieński 2022, edició revisada publicada per Agora SA

Aquesta edició fou acordada per Authors' Syndicate Lit & Script Agency i Agora SA
Els drets han estat negociats a través de Red Rock Literary Agency Ltd.
i Oh! Books Agència Literària

Primera edició en català: maig de 2023

© de la traducció: Xavier Farré Vidal

© de l'edició
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-277-3

DL T 223-2023

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

Índex

REFERÈNCIES	7
EL FALCÓ DE CHEŁMOŃSKI	23
LA MALLERENGA PETITA QUE FEIA OLOR DE RESINA	35
JAMES BOND I COMPANYIA.....	51
HARBOTKA	71
UN BASILISC A LA PAELLA.....	79
UNA CIGONYA ANOMENADA STONELIS	97
DUES HORES DE LLUM	111
LA FI DEL MÓN A LA RIBA DEL KINKEIMER SEE	127
UN ANIMAL CALAT A GLINKI	139
L'HOME QUE ES VA CONVERTIR EN UN FALCÓ	153
L'ÚLTIM SOPAR DE FRANÇOIS MITERRAND.....	163
AGRAÏMENTS	180
BIBLIOGRAFIA	181

REFERÈNCIES

Això pot ser la meva carta de presentació. M'interessen els ocells des que vaig començar primària, però bé he de reconèixer que la meva passió no era innata. És clar que hauria preferit atribuir-m'ho tot: la meva intel·ligència, la meva curiositat, l'originalitat, però jo vaig interessar-me pels ocells per imitació. El meu guia en el món de l'ornitologia va ser el meu cosí germà Michaś, dos anys més gran que jo. L'admirava i l'imitava. Intentava captar la seva atenció i no el deixava de petja ni un moment.

Cada any anàvem junts a la zona de Masúria. Escoltàvem els mussols pirinencs que ululaven, a la badia soma del llac Seksty miràvem de prop com caçaven els martinets. Debatíem si l'ocell que havíem vist des del cotxe podia ser l'àguila marcenca, una au rapinyaire. I així vaig anar endinsant-me en el món dels ocells. Vaig triar els meus primers binocles amb la meva mare d'entre el poti-poti de coses russes que venien a les taules plegables del mercat de Banacha. Les lents soviètiques eren prou decents i, de fet, no teníem cap altra opció.

Molts ornitòlegs que conec tenen algun mite fundacional sobre la seva passió. Kasia des de petita esguardava absorta la gavina dissecada que penjava damunt del llit. Witek cuidava un canari. No és que li tingués gaire afecte, el crispava les demostracions d'aquell ocell, que fes tant soroll per cridar l'atenció. Li posava aigua a l'abeuradora de mal grat. Però qui sap, potser, si no hagués estat per aquell maleït canari, Witek s'hauria dedicat a una cosa del tot diferent. Jo tenia dues postals damunt del meu llit. En una hi havia la fotografia d'un pardal jove, el meu pare l'havia portada d'Itàlia. A l'altra, hi havia un gravat de Dürer que representava una òliba.

Ara no estic del tot segur si ja hi eren abans o van aparèixer després dels binocles soviètics.

O potser al principi va ser la paraula, i no la imatge? La meva mare em llegia moltes coses, però una lectura que em va fer molta impressió va ser *Sobre els quatre ocells a clapes de Varsòvia*, d'Irena Jurgielewiczowa. És la història de quatre amics, de quatre pardals joves del centre de la ciutat: Czubek (Petit Bec), el presumit, que havia nascut sota la teulada de la Casa de la Literatura; Kulka (Boleta), l'impertinent; Czarne Oczko (Ullnegre), el malaltís, i Cichy (Silenciós), melancòlic i reservat. Cada un dels ocells tenia les seves ambicions, les seves simpaties i un caràcter del tot humà. Recordo perfectament com se'm va fer un nus a la gola amb el capítol «Ens fa llàstima el petit Szarus», en què uns brivalls van matar un dels protagonistes secundaris. O com vaig tremolar quan Czubek, ferit, va a parar a casa d'una velleta. Com podia no identificar-me amb aquells pardals de Varsòvia?

A casa teníem una enciclopèdia d'ornitologia, *Quin ocell és aquest?*, de Černy i Drchal. No se sap d'on, ja que a casa meva ningú tenia interès en els ocells ni tampoc caçava. Els meus pares no sabien gaire de la naturalesa i els animals que més ens agraden són els gossos. L'única mostra d'alguna passió de caça era la pell d'un caiman que penjava a casa dels meus tiets a Opole. Aquella criatura ennegrida segur que tenia uns cent anys. Jo fantasiejava que el teníem de l'herència d'un familiar que havia estat zoòleg, Konstanty Jelski, que havia fet expedicions a l'Amèrica del Sud.

No m'agradava aquell llibre sobre ocells, el primer que tenia; no me n'agradaven els dibuixos, era un llibre força tètric i, pel que recordo, es desenganxava la pàgina cent trenta: gavots, pingüins europeus, ocells marins maldestres en el seu vol que apareixen a la costa polonesa tan sols a l'hivern. Allò era inabastable per a un nen de Varsòvia. I fins i tot si buscava una mallerenga, el llibre sempre s'obria per la pàgina dels gavots.

Quin ocell és aquest? aviat va quedar desterrat; em vaig endur el llibre a la nostra parcel·la i el vaig deixar allà a l'acció de la humitat

perquè es florís. Però en el seu lloc va aparèixer aviat l'enciclopèdia *Ocells de Polònia*, de Jan Sokołowski, amb unes il·lustracions grans a tot color (encara que en algunes els colors quedaven difuminats), i amb informacions molt interessants, per molt que fossin poc actuals. Ben aviat vaig recordar que el voltor comú havia niat als Pieniny l'any 1913. Era un llibre més aviat prim, tenia descripcions molt concises, i a cada pàgina quedava molt espai lliure. Avui dia, les informacions estan entaforades de manera espessa, i els atlas són volums gruixuts com totxos.

Vaig pensar un temps a comprar una cacatua nimfa, però no estava del tot convençut de si volia tenir una presó a casa. A les botigues d'animals venien tan sols ocells exòtics, no pas els que podia trobar per la meua rogalia, i eren aquests últims els que volia conèixer millor. Els que estaven en gàbies no eren ocells, de fet, sinó unes imitacions que, amb les seves moixaines, pidolaven menjar als humans. Jo volia tenir un animal salvatge. Michaś havia trobat una cornella jove que alimentàvem amb formatge fresc i vam intentar sense èxit que es posés a volar. Llançàvem a l'aire aquell pobre ocell, i ell grallava enfadat, estenia les ales i aterrava suaument a l'herba. Alguna cosa no li rutllava, segurament els pares havien notat que no arribaria lluny i el van llençar del niu.

Solem referir-nos als atlas amb el nom dels seus autors, per abreujar. Així doncs, a mi m'agradava aquell Sokołowski, però el canvi crucial va ser *Ocells d'Europa*, sota la redacció de Kazimierz A. Dobrowolski i amb làmines de Władysław Siwek. Era modern i, molt més important, actual. El seu disseny recordava les Guies Peterson americanes, les il·lustracions eren clares i acolorides. Al costat de la descripció de les diferents espècies hi havia dibuixos en blanc i negre dels comportaments propis dels ocells. Copiava afanyadament «com cacen els fumarells» o «el festeig del becadell comú». Seguint els ornitòlegs importants escrivia un diari d'observacions: «1 d'agost: he vist uns quants ànecs collverds i unes quantes fotges comunes al parc. 2 d'agost: avui, tan sols gavines rialleres.»

A casa tinc un quadern format A4, me'l va comprar la meua àvia Janka. «Stanisław Łubieński, OCELLS.» Durant un temps, cap a l'any 1993 (hi tenia a la coberta un adhesiu: «Animals Opole 93»), vaig recollir articles sobre animals i els hi enganxava (més d'un cop havia fet servir goma aràbiga en lloc de la pega en barra de l'escola, si s'ha de jutjar per les taques rodones i greixoses que hi quedaven). L'àvia em donava textos de *Kulis* i de *Przekrój*.¹ Tenen signatures professionals, al cap i a la fi l'àvia treballava de bibliotecària. Per exemple *Els últims pollets*, que tractava de la quantitat d'espècies que començava la seva migració cap a l'Àfrica quan era ple estiu a Polònia. A sota, hi havia la lletra tremolosa de l'àvia: «Przekrój, 8 d'agost de 1993.»

Jo retallava principalment articles de *Gazeta Wyborcza*.² De qui més textos tinc és d'Adam Wajrak. Alguns eren de denúncia, sobre que a la vall del riu Omulew, en el que aleshores era la Voivodina d'Ostrołęcka, desaparaven els galls de cua forçada que cridaven al festeig. Altres, orientats cap al turisme: als Bieszczady es pot veure una àguila que sobrevola una parada d'entrepans. I encara uns altres, educatius: sobre els bons costums quan anem a caminar al bosc. Durant un any, Krzysztof Filcek va escriure sobre ocells en aquell diari, *Gazeta Wyborcza*. El cicle s'anomenava «De passeig amb binocles», i explicava com i on endinsar-se en l'afició ornitològica. Eren textos amb trellat i molt atractius escrits per un autèntic apassionat.

A l'escola, aquella afició meua feia riure els meus companys. Que algú s'interessi pels ocells sempre pot ser un tema per fer bromes (i encara ho és avui dia). No diré que allò em fes patir especialment, de fet sempre es paga un preu per les pròpies estranyeses. A les classes de biologia només esperava l'apartat de zoologia, però aquelles clas-

1. *Kulis* era el suplement del dissabte del diari *Ekspres Wieczorny*. *Przekrój* era un setmanari cultural, actualment s'edita com a revista trimestral.

2. Un dels diaris més importants de Polònia i el primer que va sorgir després de la caiguda del comunisme.

ses només de passada tractaven sobre els ocells. La mestra no sabia gaire de la vida dels ocells i no reconeixia les espècies més bàsiques. Recordo la seva perplexitat quan un nen va portar uns pollets de mallerenga blava del parc. Segurament van acabar malament, com els dos jerbus que teníem a les sales preparatòries del laboratori de biologia. Un matí vam descobrir que els animals havien tingut una lluita fratricida: un d'ells jeia mort amb la pota mossegada, l'altre esgratinyava tranquil·lament les serradures.

Jo seguia els ocells a la parcel·la, al parc, fins i tot quan jugàvem a futbol em podia encantar quan pel cel passava una silueta que jo no coneixia. Recordo l'admiració familiar quan, mirant una notícia als informatius, vaig distingir un picot que havia passat volant. «Un vol onejant», vaig esclarir amb descurança, encara que la meva diagnosi segur que demanava una explicació més àmplia. El meu germà fins avui recorda que al meu atlas vaig anotar el so d'un dels rapinyaires: «Glie-glie-glieon.» L'any 1994 vaig anar amb la mama, l'oncle Tomek i Michaś a Hongria, era el primer viatge a l'estranger per observar ocells. L'havia organitzat Maciej Zimowski, que després va passar a ser conegut en l'ambient literari de Cracòvia com a Maciej Kaczka (Maciej Ànec).

Estàvem en un grup de quaranta persones en què hi havia ornitòlegs experimentats de mitjana edat, alguns adeptes joves i unes quantes persones que no tenien cap relació amb els ocells. No recordo que saltés cap conflicte, ni que hi hagués queixes o reclamacions, els naturalistes són més aviat persones fetes a les incomoditats. Per altra banda, la natura ho compensava. Just en una branca damunt de la nostra tenda vam veure el niu d'una trenca i, a l'entrada del càmping, xoriguers cama-roigs, uns falcons petits que cacen principalment insectes. A la nit va resultar que tres tipus d'òlibes asseguraven la vigilància del càmping. Eren una bella dama blanca —una òliba comuna— i una família de petits mussols comuns. El seu petit quasi que ens cau al cap quan va intentar maldestrament posar-se al canaló. També hi havia un gamarús rabassut, el més reservat de tota aquella companyia, que estava tot sol a la palissada al límit del càmping.

Les meves sensacions van ser una mica diferents de les de les persones de la meua edat. No recordo les ciutats d'Hongria, ni els monuments ni les botigues, tan sols la imatge de l'estepa socarrada pel sol, el record d'una xafogor increïble i els meus companys de viatge amb la cara tota envermellida pel sol. També un passeig pel vernís clivellat del fang en un llac sec i un bec amb forma de culletera ensorrat a la pols. No havia quedat res més del seu propietari, un becplaner. I també el *bon mot* coquetó de la mama durant la primera tarda de reconeixement: «Soc tan vella que he vist un dodo.» Em passen per davant dels ulls diapositives dels ocells.

Uns picos salvatges enormes, eriçats i amagats al termenal d'un camp de colza. La trobada amb un torlit, un ocell de potes llargues, marronós, amb uns ulls com a platerets d'or, a penes visibles quan l'herba és alta. Em quedo absorbt al parc de Debrecen mirant un picot garser siríac, que a Polònia era encara molt rar, però avui dia ja no desperta cap emoció. I també els gaigs blaus que busquen les seves víctimes en cada cable que hi ha vora la carretera. A meitat dels anys noranta aquesta espècie va patir una evident crisi a Polònia; avui dia, dues dècades més tard, ja està a punt d'extingir-se.

Un any després vam ser a Escandinàvia. I tampoc no tinc cap record ni de la gent ni de les ciutats. A més, aquestes últimes les vam evitar a propòsit. Del nostre pas per Oslo l'únic que recordo són les brantes que menjaven al parc de la ciutat. En canvi, davant dels ulls el que tinc són els boscos de pícees, les branques amb els líquens entrellaçats, els bedolls nans, els coixins acolorits de la molsa. I els ocells. Perdiu d'Escandinàvia camuflades a la tundra, un agullat àrtic solitari al llac enmig d'una buidor melancòlica. Els penya-segats rocosos de l'illa de Runde, i allí uns gavots, amb la seva aparença de pingüí, uns ocells maldestres en el vol, tots els dibuixos de la pàgina cent trenta finalment van cobrar vida.

El delta del Danubi. De camí ens trobem cases de Transsilvània ferrades de xapa, i bandades de gossos abandonats a les parades del bus. El nostre autobús havia sortit de Przemyśl amb un forat rovellat al cantó dret, i la corretja es va trencar en una pujada pronunciada. Com a objectiu del viatge no teníem res excepte la naturalesa.

Les orenetes entraven per la porta oberta al bar del càmping, sobrevolaven les taules i anaven als seus nius sota el sostre. La natura no descansava ni a la nit. L'herba era com un gran instrument on s'improvisava, s'animava amb la veu de milions de grills, en diferents registres i ritmes. La música de la natura no sempre és lògica per a l'òida humana.

Més tard, encara vaig somiar un parell de cops en la travesa pel delta amb barques. Quan ens endinsàvem en els túnels de canyes, els congosts invisibles, les hectàrees de boscos enaiguats. Els vigilants d'aquell país fluvial eren els ocells. Els enormes pelicans, tranquils i segurs de si mateixos, passaven com avionetes en silenci per damunt dels nostres caps. Els ibis, que brillaven metàl·licament, amb els seus becs corbats, avançaven pels tolls. A la riba, els bernats pescaires, a l'aguait, sense moure's. Aquell va ser el meu darrer viatge familiar per anar a veure ocells. A poc a poc vaig començar a exigir la meva autonomia.

Els atles de la naturalesa estan escrits amb una llengua molt específica. Ja de petit m'hi vaig avesar tant que els termes professionals eren totalment transparents per a mi. Eren de significat ple, no tenien cap ressonància, no en veia el seu potencial còmic. Això és estrany, ja que a les redaccions de l'escola triava amb molta cura les paraules. Vaig entendre ben aviat que, a pesar del que ens ensenyaven les mestres de llengua, de vegades és millor repetir una paraula que no buscar per força un sinònim maldestre. No tenia cap intenció de substituir la paraula *ocell* amb alguna monstruositat del tipus *el viatger alat*.

De fet, el que caldria dir és que la llengua dels atles sol ser excepcionalment maldestra per a algú a qui sempre li ha agradat llegir. I, al mateix temps, no hi ha manera de substituir aquell vocabulari amb un polonès de cada dia, neutre. Les paraules que pertanyen a la llengua dels atles són precises i encertades: *mascle, femella, alimentació, devorar*. Es fa difícil no polemitzar amb el fet que els ocells mengen com les persones. Que no són senyors o senyores. Traslladar de manera mecànica els animals al món dels conceptes humans és caure en el parany de l'infantilisme. Els ocells no fan

l'amor, no practiquen l'amor ni tan sols sexe. Copulen. Aquest terme inhumanament tècnic transmet l'essència de la qüestió. Aquí no hi ha cap romanticisme perquè del que es tracta és exclusivament de reproduir-se i de transmetre els gens. Copulació. Aquesta activitat no es pot anomenar de cap altra manera.

Però aquestes paraules les coneix tothom que hagi estudiat biologia o que hagi vist un documental de la naturalesa. Encara hi ha un altre vocabulari, menys evident. Cada part del cos d'un ocell i cada element del seu plomatge tenen els seus propis noms. Les plomes formen el plomatge. M'agrada aquesta paraula en particular, que per a un llec fa olor d'encens i de lectura dominical.³ El plomatge depèn de l'edat, de l'època de l'any i del sexe de l'ocell. Pot ser recent o de fa temps. Cada gènere té el seu plomatge i el canvia (és a dir, fa la muda) segons un ordre establert.

Són interessants les paraules que fan referència a les descripcions de persones. En un atlas vaig topar amb el qualificatiu *espatllut*. Aquest adjectiu, però, no feia referència de cap manera als exemplars poderosos i que emanaven força. Les àguiles no són necessàriament espatlludes. Els ocells solen caracteritzar-se per oposició a gèneres similars. Normalment del que es tracta és d'unes diferències subtils de proporcions, de sensacions passatgeres i difícils de definir. Així, es diu a l'atles de Lars Jonsson que el mosquiter xiulador és *més espatllut* que el mosquiter de passa, que se li assembla. Un cop, vaig llegir aquesta descripció als meus companys i durant una estona no vaig acabar de copsar què els feia tanta gràcia. N'hi ha prou de fer un cop d'ull a ambdós ocells, que no fan gaire més de deu centímetres, per adonar-se que aquí no es tracta de ser *espatllut* com una persona.

Una cosa semblant passa amb *expressió de la cara*. És evident que els ocells no tenen cara, en el sentit que li donem nosaltres, sinó una configuració de diferents línies, franges i taques més clares o més fosques al cap que els donen l'aparença de tenir trets i emo-

3. La paraula que s'utilitza en polonès remet a *túnica*, o a *vestidures eclesiàstiques*. (N. del t.)

cions. Un exemple prou il·lustratiu és la parella d'ocells més petita d'Europa, emparentada entre ells: el reietó i el bruel. El primer té una part clara al voltant de l'ull que li dona una aparença agradable, innocent. I el bruel sembla con si fos el seu germà bessó dolent. L'ampla franja blanca al voltant de l'ull fa destacar la línia negra, demoníaca, que surt vora l'ull negre com el carbó. Acaba de donar la imatge la part grisa de sota. Aquest ocell, que pesa sis grams, sembla com si hagués passat unes quantes nits sense dormir.

Són molt intriguents els conceptes que s'utilitzen per descriure les possibilitats de poder veure un gènere determinat. *Comú* no vol pas dir de cap manera normal, banal, avorrit. Un gènere és comú si la seva població és nombrosa. Per altra banda, *passatger* és el que no passa pel nostre país en les seves migracions, però pot ser que hi sigui *de passada*. Una altra cosa és *esporàdic*: aquest és una raresa autèntica. Apareix molt de tant en tant i la majoria de vegades de casualitat, per exemple quan una tempesta l'empeny fins a la riba. També m'agrada *invasor*, aquest és imprevisible. Un hivern en venen en massa, i al cap d'un any res, silenci, i tot d'una uns quants exemplars.

Ryszard Kapuściński va escriure el següent poema:

[...] La pastorella
té un bonic plomatge:
el coll negre,
les ales marró fosc,
el bec negre.
Viu als rierols,
destaca pels seus moviments
i pel seu cant constant:
xiusu
xiusu
sier
xiusu [...].

La citació que l'encapçala és del poeta Edward Stachura: «Tot és poesia.»

En acabar l'escola primària ja m'orientava força bé en els ocells, però cada cop tenia menys ganes de llegir-ne coses. Quan vaig entrar a l'institut, vaig començar a descobrir les atraccions relacionades amb un control menor dels pares. Seguia anant a veure ocells, però més aviat era com un reflex incondicional. Cada cop menys sovint, de manera automàtica i sense que m'ho passés bé, senzillament repetia una activitat que havia après durant anys. Havia desaparegut la passió.

Després del primer any d'institut vaig convèncer els meus dos millors amics —tots dos es deien Michał— d'anar d'excursió al nord d'Escandinàvia. Seguia sent una excursió per anar a veure ocells, però era del tot diferent de les anteriors. Vam caure rodons bevent aquella cervesa suau finlandesa, vam escalar els erosionats penya-segats vora el mar, vam furtar foteses en botigues vora la carretera. L'estremiment per la por i les emocions de les entremaliadures van convertir-se en la mesura del que era atractiu. Els ocells van passar a un segon pla, per molt que encara pogués emocionar-me mirant daurades grosses en aquella llum tènue de les nits polars.

Als meus amics no els interessaven gaire els ocells, però allò no tenia importància. La llibertat i que teníem prou diners ens va agradat tant que l'any següent vam viatjar tots tres a Còrsega i Sardenya. Durant tot l'any ens vam amarar d'experiència en beure, així que ja no quèiem rodons per qualsevol cosa. De fet, consideràvem que érem adults. Sense por vam entrar en un bar de Còrsega en què una vintena d'homes cantava una cançó trista. Bevien alcohol i tenien els ulls vidriosos. No sé ni tan sols si durant aquelles dues setmanes vaig aconseguir veure el pica-soques pitblanc, ja endèmic.

Els ocells van passar a un tercer pla, fins i tot vaig deixar de prendre els binocles a les excursions. Veure'ls ja rarament feia que m'aturés. Després del batxillerat vaig anar amb Michał B. als Carpats ucraïnesos. Tots dos sols. Una aventura autènticament masculina. D'aquella primera visita a Ucraïna el que recordo és la por principalment. La sensació que tots sotjaven la nostra vida i que actuaven en un complot. I no va ajudar gens a millorar aquella sensació el fet que quasi no podíem llegir el ciríl·lic.

La incapacitat de comunicar-nos ens va dur a situacions absurdes. Vaig estar deu minuts rebutjant en una botiga que em donessin *voditxka*; pensava que la dona que ens atenia, desvergonyida, em volia donar vodka per beure.⁴ Un paio simpàtic amb tota una sèrie de dents d'or va posar-se a xerrar amb nosaltres, i ens semblava molt sospitos. Esperàvem tensos que ens atacaria. Cap al final del primer dia d'excursió, esgotats de tantes experiències, em va alegrar enormement veure un picot tridàctil que ignorava del tot la nostra companyia. Com si res patrullava el tronc d'una píceca just damunt de la nostra tenda de campanya.

I, amb tot, em vaig entestar amb Ucraïna, vaig omplir el pasaport de segells: Rava Ruska, Jahodyn, Shehynie, Mostyska. Uns quants anys després vaig visitar de nou llocs que coneixia al delta del Danubi, a Romania. Durant unes maldestres negociacions amb uns pescadors per llogar una barca em vaig adonar que entenia les seves converses privades. Eren descendents dels cosacs zaporoges, els avantpassats dels quals van ser expulsats de Sitx per Caterina II i van decidir establir-se en aquests indrets. Parlaven una llengua arcaica que jo coneixia del pastitx de l'*Eneida* que havia fet Ivan Kotlarevski, el pare de la literatura ucraïnesa. Els pelicans als marjals estaven també molt rígids, i els agrons, immòbils. Però d'aquell viatge, el que més em va quedar va ser el record d'aquell enclavament ucraïnès als pantans.

Llegir amb un to indiferent les anotacions del cant dels ocells és sempre molt divertit. «Caicaicaicaicaicaica», crida el gavià argentat segons Sokołowski. A l'atles de Svensson emet «el seu crit conegut per tothom, un somriure exaltat, aa... caia-caia-caia-caia-caia-caia». És tot un art transcriure'n la veu, el ritme subtil i el timbre. Intenteu transmetre amb el nostre alfabet humà la vibració del xiulet d'un àrbitre. Una onomatopeia pura sona una mica ma-

4. Hi ha un joc de paraules, entre *aigua* i *vodka*, que en polonès són *woda* i *wodka*. *Voditxka* per a un polonès sona com a diminutiu de *wodka*.

tussera, però si tenim al costat una descripció encertada ens pot donar una bona imatge de la mecànica del so.

«De manera regular, amb ritme i no gaire alt, van sortint els tons aflautats tous i dolços, com una cançó de bressol una mica trista, però també molt agradable. És un cant que és dels millors. El podem recrear bé amb paraules: lulululululu llul gil gil gil lililili, etc. El cotoliu de fa temps que ja va destacar pel seu cant, perquè existeixen diversos noms populars, i alguns intenten imitar els seus tons: titerella, titet, titit o, també, cogullada o llausetina. Però el que més li escau és el nom llatí *Lullula*», llegim a *Els ocells de les terres poloneses*. A l'autor, Jan Sokołowski, li agradaven molt aquelles interpretacions de veus. El balquer, per exemple, s'esgargamella així:

Verat verat verat,
rap rap rap,
pica pica pica,
ras ras ras,
rem rem rem,
xiu xiu xiu.

Avui dia a internet es poden trobar milers de gravacions de qualitat perfecta. El cant dels ocells, per altra banda, ha inspirat gent de totes les èpoques. S'ha intentat transcriure'l a través de notes musicals, de signes de l'alfabet, de diagrames inventats. S'han dedicat a fer-ho científics, poetes, músics. Diu la famosa anècdota que el començament de la *Cinquena Simfonia* el va dictar, a Beethoven, una piula hortolana que havia sentit. Olivier Messiaen va compondre el *Quartet per a la fi del temps* a partir d'un concert d'ocells que va sentir quan feia guàrdia de matí a les trinxeres durant la Segona Guerra Mundial. Va tenir la seva estrena el 15 de gener de 1941 a l'Stalag VIII, a Görlitz, on havia anat a parar el compositor.

A mi em fascinen sempre les cançons polifòniques de Clément Jannequin de la primera meitat del segle XVI. L'autor, un eclesiàstic catòlic, nomenat cap al final de la seva vida *compositor del rei*, va escriure diverses peces en què ressonaven les veus d'ocells. La cançó més coneguda, *Le chant des oiseaux*, canta el miracle del

despertar de la naturalesa a la primavera. La felicitat i l'alegria inunden els nostres cors en sentir les veus del tord, del rossinyol i també del *traïdor* cucut. Els intèrprets imiten, en les cançons, els refilets i les refiletes dels ocells, els xiulets i els cantussols: «Frian, frian, frian, frian, frian, frian, frian, frian, ticun, ticun, ticun, ticun, ticun, ticun, qui la ra, qui la ra, huit, huit, huit, huit, huit, huit, huit, huit.»

En acabar els estudis universitaris el meu sismògraf ornitològic va registrar unes quantes estrebades fortes. Vaig trobar en una llibreria una nova edició polonesa d'*Ocells d'Europa*, de Lars Jonsson. Encara que a casa tingués la versió anglesa, que havia comprat ben cara a Londres, no podia no donar-me el plaer de comprar aquesta. Feia temps que sabia que havia sortit l'edició polonesa, però quan vaig començar a fullejar-la em vaig adonar que l'havia de tenir. En aquell temps era el millor atlas de camp, abans que el superés el complet Collins, que era molt més pràctic.

El llibre de Jonsson no és una guia normal i corrent. Al meu parer, és més aviat una obra d'art. Les il·lustracions de l'autor són precises i, a la vegada, amb una gran llibertat artística. M'encanta el seu detallisme refinat, com s'endinsa en els colors, en els reflexos, en els detalls més petits. Una percepció del moviment fora mida va ser la primera impressió. «La cara d'un ocell és en realitat la interpretació de la seva fesomia que pot reflectir tan sols una part d'una realitat complexa, independentment del grau de profunditat d'estudi de l'ocell», escriu l'autor al pròleg.⁵ Amb tot, en la seva interpretació no busca les solucions més simples, per això posa els protagonistes, els ocells, en posicions poc habituals, fa reduccions atrevides. És fantàstic el bec d'un ànec cullerot que fita directament el lector.

Una bona il·lustració d'un atlas ha de presentar l'ocell fidelment i amb detall en la mesura que sigui possible. A la majoria de les

5. No hi ha edició catalana del llibre esmentat; per a les citacions, segueixo la versió que dona l'autor. (N. del t.)

guiés de camp els autors de les identificacions no tenen en compte el fons o només l'indiquen quan és absolutament necessari. Un picot bé cal que estigui aferrat al tronc d'un arbre. Però solen posar els altres ocells fora del seu àmbit i col·locats en una superfície uniforme, del tot indiferent. Mentre que, a la guia de Jonsson, el que m'agrada més són precisament els fons. Simples, de vegades tan sols esbossats; d'altres, aprofundits, interessants per si mateixos semblen també els protagonistes de les il·lustracions.

El fons, en el Jonsson, té una textura quasi palpable. Hi ha arbustos secs, amb punxes, poblats de closques de caragols, o un cruixit que espetega, fràgil, en una branca. L'autor presenta els ocells en el medi adequat, en el seu context natural. Una mallerenga de bigotis en un canyissar o un xot d'ulls grocs camuflat a l'escorça d'una olivera. També transmet de manera perfecta els colors: el blau empal·lidit, d'aquarel·la, dels mars del nord, o el verd argilenc d'un camp a la tardor. Jonsson és capaç de transferir dinamisme a les escenes fins i tot més convencionals. Un pinsà borroner femella va pessigant despreocupada unes fruites esbossades. Són mores? Estan tan simplificades que semblen innecessàries, però gràcies a les fruites la il·lustració viu.

El meu entusiasme per Jonsson, però, no va fer que volgués agafar els binocles i sortir de casa. Era una experiència estètica. Més d'un cop va passar que em quedava mirant el llibre tot el vespre, però seguia sense tenir ganes de sortir a veure ocells. Preferia que volessin cap a mi. Quan escrivia el meu treball de llicenciatura al poble, duia un quadern d'observacions. Durant dues setmanes anotava tan sols els ocells que havia vist per la finestra que donava a un petit bedollar. Em van sortir quaranta-una espècies.

Vaig tornar a l'afició pels ocells de manera seriosa fa un parell d'anys, i amb gran devoció vaig posar-me a recuperar els anys perduts. Vaig començar comprant uns binocles nous. Estava tan content com un nen amb un joguet nou: observava les cases dels veïns, llegia tot excitat les matrícules dels cotxes. Vaig triar un model de forma clàssica, omplert d'azot, resistent al vapor i, per això,

molt més durador. Una bona eina, encara que una mica pesada. Ara compraria uns binocles amb menys augment però que fossin més manejables i molt més universals.

Després vaig comprar la guia que ja he esmentat de Lars Svensson (coneguda com a Collins), un totxo ple d'informacions condensades a la perfecció. Els dibuixos potser no eren gaire refinats, però transmetien de manera encertada els trets característics de les espècies que presentava. També és difícil aquí queixar-se de la llengua. Comparar el perfil d'un gamarús de Lapònia amb «la xemeneia d'un vaixell de vapor» és anar una mica lluny, però també demostra que hi ha la recerca d'una nova manera de descriure, menys tècnica i que apel·la més a la imaginació. Perquè en aquesta comparació arriscada de la silueta d'un xup amb una part d'un vaixell de vapor hi ha indubtablement alguna cosa.

També vaig començar a fer noves coneixences, a unir-me a diferents grups, a fer sortides amb ells. Em vaig abocar als ocells amb el fervor d'un neòfit. Cada cap de setmana de primavera el passava sobre el terreny, i estava al corrent de l'actualitat ornitològica del país. Com a propietari d'un cotxe vell, però que encara funcionava, tenia èxit a conèixer companyia. La darrera vegada que havia conegut tanta gent a qui els unia la mateixa cosa havia estat a l'escola. Aleshores era una obligació de l'educació, mentre que ara era una afició comuna. Va resultar que la passió et canvia per sempre. Pots no anar ja pels pantans i els boscos, però un picot volant sempre et farà dirigir-hi la mirada. Mai no deixaràs de ser indiferent a la bellesa radiant dels primers estornells a la primavera. Sempre t'aturaràs en sentir un cant desconegut. No deixaràs d'observar mai.

